

Begrepp och beskrivningar

Högskoleverkets uppdrag

Skrivningen i Högskoleverkets regleringsbrev för 2006 lyder:

Högskoleverket skall följa upp och utvärdera lärosätenas arbete med breddad rekrytering. Arbetet skall ta sin utgångspunkt i hur effektivt och integrerat rekryteringsarbetet är i lärosätenas samlade verksamhet. Utvärderingen skall även innehålla en bilaga med en sammanställning av lärosätenas insatser för breddad rekrytering för erfarenhetsutbyte mellan universitet och högskolor samt andra aktörer på området. Utvärderingen skall redovisas till Regeringskansliet (Utbildnings- och kulturdepartementet) senast den 30 juni 2007.

Definitioner och avgränsningar

Med *integrerat* rekryteringsarbete avser vi arbete som bedrivs reguljärt och fortlöpande, dvs. inte insatser av kortsiktig eller tillfällig karaktär. Ett integrerat arbetsätt innebär att verksamheten har sin givna plats i det allmänna arbetet med rekrytering. Ett annat sätt att beskriva det är att strävan mot en ökad mångfald bland studenterna är en strategi som nått en mognad i organisationen och att det finns en kunskap om och en beskrivning av vad som krävs för att uppnå detta.

Vad som är ett *effektivt* arbete med breddad rekrytering kan definieras olika för olika typer av lärosäten, beroende på förutsättningar och strategier. Förutsättningen för ett effektivt arbete med breddad rekrytering är att de konkreta åtgärderna följer en given plan. Effektiviteten behöver alltså inte vara något som visar sig genom hittills uppnådda effekter, eftersom arbetet kan ha mer långsiktiga mål.

Vi har använt den definition av *breddad rekrytering* som beskrivs i propositionen *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15), nämligen en ökad rekrytering av socialt och etniskt underrepresenterade grupper. Vi har också i huvudsak bedömt de åtgärder som i propositionen uppmärksammades som viktiga för att åstadkomma en breddad rekrytering.

Utvärderingen fokuserar på den *sociala mångfalden*, eftersom tidigare studier visat att det är denna som är den huvudsakliga vattendelaren mellan de grupper som i hög respektive lägre utsträckning söker sig till högre utbildning. Det mått på social mångfald som vi huvudsakligen vi fäster vikt vid är

föräldrarnas utbildningsnivå. Detta eftersom det vid samråd med SCB framkommit att föräldrarnas utbildning är den indikator som säkrast skiljer mellan studenter med olika social bakgrund. Studenter med lågutbildade föräldrar utgör i hög grad den grupp som är föremål för arbetet med breddad rekrytering.

I utvärderingen beskriver också andelen nybörjare med arbetarbakgrund. Det ska dock poängteras att detta är en sämre indikator på social bakgrund som baseras på föräldrauppgifter från FoB 90.

Högskolornas uppdrag gäller enbart rekryteringsarbetet, och Högskoleverkets utvärderingsuppdrag gäller bara detta arbete. Vi har dock haft ambitionen att föra diskussionen lite längre än det som uttrycks i uppdraget till Högskoleverket, som en vägledning inför arbetet för större mångfald i dagens och morgondagens högskola. I första hand har detta inneburit att vi tagit upp en diskussion om ett breddat *deltagande*. Effektiv breddad rekrytering kan knappast enbart anses gälla rekryteringen, utan också huruvida de studenterna erbjuds möjligheter att klara av studierna och den faktiska genomströmningen.

Andel med arbetarbakgrund

Detta avser andelen i procent bland nybörjarna som kommer från arbetarhem enligt den socioekonomiska indelning som SCB använder. Uppgifter om social bakgrund för högskolestudenter har fram till nu publicerats löpande i Statistiska meddelanden, senast i UF 20 SM 0602, 2006. Uppgifterna avser högskolenybörjare upp till och med 34 års ålder, och det bortfall som förekommer är ungefär tio procent.

Skillnaden mellan lärosätena är betydande, vilket sammanhänger bland annat med utbildningsutbud och med den sociala strukturen i det område som är lärosätets huvudsakliga rekryteringsområde.

Jämförelsetal för andel med arbetarbakgrund

För varje lärosäte anges ett jämförelsetal som visar andelen med arbetarbakgrund bland nybörjarna vid lärosätet dividerat med motsvarande tal för ett genomsnitt av individer från samma kommuner och i samma åldrar som nybörjarna, dvs. ett tal som visar hur hög andelen med arbetarbakgrund skulle ha varit om den sociala bakgrunden inte spelade någon roll för sannolikheten att börja studera. Jämförelsetalet 0,5 visar till exempel att andelen med arbetarbakgrund bland nybörjarna är hälften så stor som den skulle ha varit om personer med arbetarbakgrund hade varit representerade bland nybörjarna i samma utsträckning som i ett genomsnitt av befolkningen i samma åldrar och från samma kommuner som nybörjarna kommer ifrån. Jämförelsetalet 1,0 innebär en perfekt representation.

Andel med högskoleutbildade föräldrar

Detta avser andelen högskolenyborjare som kommer från en hemmiljö där minst en av föräldrarna har utbildning på högskolenivå, nivå fem i Svensk utbildningsnomenklatur, SUN (se vidare Statistiska meddelanden UF 20 SM 0602, 2006). Uppgiften avser nyborjare i åldrar upp till och med 34 år och bortfallet är ungefär åtta procent. Uppgiften avser andel i procent.

Jämförelsetal för andel med högskoleutbildade föräldrar

Detta jämförelsetal är bildat på samma sätt som de föregående jämförelsetalen, dvs. genom en standardvägning som tar hänsyn till kommun och ålder. På samma sätt som när det gäller social bakgrund avser uppgifterna högskolenyborjare upp till och med 34 års ålder.

Angående uppgifter för de konstnärliga högskolorna i Stockholm Uppgifterna om andel med arbetarbakgrund, andel med utländsk bakgrund och andel med högskoleutbildade föräldrar avser för de konstnärliga högskolorna i Stockholm andelen bland alla dem som börjar på lärosätets programutbildning, oavsett om nyborjaren också är högskolenyborjare eller ej. Dessutom är uppgiften ett medeltal för nyborjare under de fem senaste läsåren. Denna särbehandling av uppgifterna för de konstnärliga högskolorna i Stockholm motiveras av det ringa antalet nyborjare, särskilt på lärosätenas långa utbildningar, och det ännu mindre antalet nyborjare som kommer direkt till dessa lärosäten utan att först ha studerat vid annat lärosäte.

Om beskrivningarna och bedömningarna av lärosätenas arbete

På Högskoleverkets webbplats finns samtliga lärosätesbeskrivningar och bedömningar. Genomgångarna följer en enhetlig struktur.

Inledningsvis presenteras kort högskolans storlek, lokalisering och eventuella särskilda förhållanden. Därpå presenteras tre tabeller med Högskoleverkets nyckeltalsstatistik för läsåren 2001/02 till 2005/06: andelen med högskoleutbildade föräldrar, andelen med arbetarbakgrund och andelen med utländsk bakgrund. För vissa lärosäten saknas statistik i de fall antalet nyborjare är för lågt för vad som behandlas statistiskt.

En fjärde tabell beskriver kvarvaron som registrerad vid lärosätet. Detta för alla studenter som två år tidigare börjat på minst ett treårigt program. Det avser alltså andelen programstudenter som kvarstår som registrerade på lärosätet under termin fem. Detta är statistik särskilt beställd från SCB för att ge en bild inte bara av rekryteringen utan även av avhoppsfrekvens och studenternas rörlighet mellan lärosäten.

Därefter beskrivs kortfattat lärosätets utbildningsutbud och eventuella förändringar av detta utbud som kan vara av relevans för olika gruppers benägenhet att söka och tillgodogöra sig utbildning vid lärosätet. Förekomsten och omfattningen av distansutbildning och högskoleförberedande utbildning uppmärksammas särskilt.

Efter denna överblick övergår beskrivningen till rekryteringen; först det allmänna rekryteringsarbetet och därefter det faktiska arbetet för bredda rekrytering. Det senare beskrivs relativt utförligt, inklusive eventuella utvärderingar och uppföljningar som lärosätet genomfört.

Det avslutande avsnittet är Högskoleverkets bedömning av lärosätets arbete med breddad rekrytering, som omfattar

- utfallet i förhållande till lärosätets förutsättningar,
- hur lärosätet arbetat med breddad rekrytering, samt
- förutsättningarna för det fortsatta arbetet.

I de respektive beskrivningarna förekommer det att olika verksamhet betonas olika mycket. Detta beror på att vi i första hand utgått från lärosätenas egna beskrivningar av verksamheten, och därmed följer det som lärosätena väljer att lyfta fram. Att en typ av verksamhet inte nämns behöver alltså inte innebära att verksamheten inte alls förekommer. Att en typ av verksamhet beskrivs ofullständigt behöver inte heller innebära att verksamheten har brister. I de fall Högskoleverket anser att en viss verksamhet är bristfällig eller saknas, så nämns detta under Högskoleverkets bedömningar.

Alla bedömningar är gjorda med hänsyn till lärosätets förutsättningar och situation. Det innebär för det första att lärosätena inte direkt jämförs med varandra – och därmed kan inte heller de respektive lärosätetsbedömningarna utan vidare jämföras med varandra. För det andra innebär det att en viss sorts verksamhet kan anses vara mer eller mindre betydelsefull för ett lärosäte än ett annat. Dock tror vi att lärosätena har mycket att vinna på att ta del av varandras verksamhet, låna idéer av varandra och samarbeta kring gemensamma utvecklingsfrågor.

Det material Högskoleverket använt för bedömningarna är information från enkätfrågor (se bilaga i huvudrapporten), samt från tre hearings under hösten 2006 och våren 2007. Förutom dessa skriftliga och muntliga uppgifter från lärosätena grundar sig våra bedömningar på skriftliga självvärderingar och beskrivningar som lärosätena presenterat för Kultur- och utbildningsdepartementet i december 2005, lärosätenas årsredovisningar för 2005 och 2006, lärosätenas handlingsplaner för breddad rekrytering, relevant forskning och utredning, kompletterande uppgifter utifrån bland annat NSHU:s parallella arbete, samt statistik från SCB. Högskoleverket har även samrått med en referensgrupp, bestående av personer som på olika sätt arbetat med frågan om breddad rekrytering till högskolor och universitet.